

**TIES GIJZEL
& MIRA SYS**

Wie betaalt, mag vervuilen

**Kunnen we ons uit de
klimaatcrisis kopen?**

FOLLOW THE MONEY

Deze publicatie is tot stand gekomen met steun van het Fonds
Bijzondere Journalistieke Projecten (www.fondsbjp.nl).

© 2025 Ties Gijzel en Mira Sys

Eerste druk november 2025
Boekbegeleiding: Willemijn Lindhout en Arne van der Wal
Eindredactie: Irwan Droog
Beeldredactie: Lisa Klaverstijn
Beeld omslag: Suzan Hijink
Foto auteurs: Daniel Cohen
Omslagontwerp: Isabelle Vaverka
Boekverzorging: Sander Pinkse Boekproductie
Druk- en bindwerk: Wilco

ISBN 978 90 83398 69 3
NUR 320

www.ftm.nl

Inhoud

Inleiding 7

Deel 1 Nederland als grondlegger van CO₂-compensatie

- 1 Het eerste 'klimaatbos' van Nederland 13
- 2 Alle hoop op Kyoto 26
- 3 Nederland als koopman en dominee 44

Deel 2 co₂-compensatie als verdienmodel

- 4 Geld verdienen voor een betere wereld 55
- 5 Miljardendeals sluiten tussen de olifanten 67
- 6 Steeds meer vraagtekens 81

Deel 3 De keerzijde van de compensatiehype

- 7 Het kerstpakketje 95
- 8 Groen kolonialisme 109
- 9 Een speeltuin voor ondernemers 129
- 10 Perverse prikkels 145

Deel 4 Onze afhankelijkheid van co₂-compensatie

- 11 Terug bij af 157
- 12 Nóg betere credits 169
- 13 Verslaafd aan compenseren 177

Epiloog 185

Verantwoording 191

Dankwoord 193

Bronverwijzingen 195

Inleiding

Terwijl het buiten net begonnen was met vriezen en de etalages volhingen met kerstversiering, werd eind 2022 bij Follow the Money een kartonnen doos afgegeven, formaat schoendoos.

Misschien een vervroegd kerstcadeau? Een bedankje voor het werk van Follow the Money – dat gebeurde af en toe.

Op het pakket, omwikkeld met een laag plakband, stond in dikke stift het adres. De afzender was niet te herleiden.

Voorzichtig – je weet maar nooit – gingen we met een scherp mesje door de plastic tape. Bovenop lag een kerstkaart, met een korte, handgeschreven boodschap, die eindigde met: ‘Geniet van de kerstkoekjes’.

Onder het kaartje lag inderdaad een pak zoete koekjes. Maar dit was geen gewoon kerstcadeautje. Onder de koekjes lag een USB-stick. We waren razend nieuwsgierig: wat zou erop staan dat zo vertrouwelijk was dat het niet gewoon digitaal kon worden verstuurd?

Na een uitgebreide veiligheidscontrole – we wilden niet zomaar malware of een virus binnenhalen – openden we een videobestand dat op de USB-stick stond. We vielen midden in een online vergadering van een van de grootste klimaatadviesbureaus ter wereld: South Pole. De belangrijkste agendapunten: was de natuurbescherming die het bedrijf aan zijn klanten verkocht wel op waarheid gebaseerd? En was een van hun belangrijkste zakenpartners wel te vertrouwen?

Het was niet de bedoeling, zo werd benadrukt in de vergade-

ring, dat werknemers de inhoud van de bijeenkomst openbaar zouden maken. Dat zou wereldwijde gevolgen hebben, zowel voor de klimaatadviseur zelf als voor honderden prestigieuze klanten, waaronder Gucci en Volkswagen. En toch was er iemand die de opname met ons had gedeeld.

Er moest bij de klimaatadviseur wel iets goed misgegaan zijn. Maar wat precies, begrepen we nog niet helemaal. De informatie zag er op het eerste gezicht betrouwbaar uit, maar was dat wel zo? Kwam die niet gewoon van een ontevreden ex-werknemer die met slaande ruzie was vertrokken? Het was in ieder geval een aanknopingspunt om dat uit te gaan zoeken.

We hadden op dat moment nooit kunnen bedenken dat die doos met koekjes de aanleiding zou zijn voor een drie jaar lange zoektocht, waarvoor we in totaal meer dan honderd mensen zouden spreken en over de hele wereld informatie zouden verzamelen. Het was het begin van onze ontdekkingsstocht door de wereld van CO₂-compensatie.

De belofte van compensatie

Dit boek gaat over een idee waar op het eerste gezicht niemand tegen kan zijn: bomen planten. Bomen bieden niet alleen schaduw voor mensen en dieren, maar kunnen ook CO₂ opslaan. Door een extra boom te planten, kun je je CO₂-uitstoot 'compenseren', oftewel wegstrepen. Heeft een luchtvaartmaatschappij je bijvoorbeeld weleens aangeboden om dat te doen om de uitstoot van je vlucht te compenseren? Of de FlixBus voor je busrit? Zelfs via tankpassen kun je tegenwoordig de uitstoot van je brandstof compenseren. Simpel gezegd is het idee van CO₂-compensatie te vergelijken met een katholieke aflaat. In plaats van je zonden, kun je je uitstoot afkopen.

Dat werkt als volgt: bomen vangen het broeikasgas CO₂ op, dat jijzelf door je vervuilende handeling hebt uitgestoten, en zetten dat via fotosynthese om in voedingsstoffen en zuurstof. Door bomen te planten die evenveel CO₂ opvangen als jij uitstoot, heb je onderaan de streep niet bijgedragen aan een verslechtering van het klimaat, is het idee. Zo kun je jezelf of je bedrijf 'CO₂-neutraal'

noemen. Al die geplante bomen functioneren op dat moment samen als een grote, natuurlijke stofzuiger.

Compenseren kan ook op andere manieren dan bomen planten. Je kunt bijvoorbeeld bomen beschermen die anders gekapt zouden worden, of je kunt waterkrachtcentrales financieren die fossiele brandstoffen moeten vervangen. Het idee is hetzelfde: je betaalt iemand om ergens CO₂-uitstoot te voorkomen, of om het via de natuur of met speciaal daarvoor ontworpen machines uit de lucht te halen.

Het idee van compensatie spreekt veel mensen aan: het gaat slecht met de natuur, en door compensatie kun je ervoor zorgen dat vervuilers voor hun milieuschade betalen. Maar heb je je ooit afgevraagd of dat geld wel op de juiste plek terechtkomt?

Nederland als pionier

Al voordat we het geheimzinnige kerstpakketje ontvingen, waren we onszelf daar als klimaatjournalisten steeds meer vragen over gaan stellen. Vanwege onze verschillende achtergronden hadden we ieder zo onze eigen vragen. Vanuit economisch perspectief: kan natuurbescherming een verdienmodel worden? En vanuit het perspectief van het milieu: welke gevolgen heeft de vervuiling van grote bedrijven op onze samenleving, en hoe kunnen we daar iets aan doen?

Bij elk pakje kaas waarop 'CO₂-neutraal' stond, of bij iedere Apple Watch die CO₂-neutraal op de markt kwam, werden onze vraagtekens alleen maar groter. We besloten de geldsporen achter dit compensatiesysteem te volgen.

Al snel ontdekten we dat het Westen al lang geleden verslaafd is geraakt aan het idee van compenseren van klimaatvervuiling. Het was dan ook erg aantrekkelijk: zodra eind jaren '80 van de vorige eeuw voor een breder publiek duidelijk werd dat onze comfortabele levensstijl een klimaatramp zou veroorzaken, konden we, in plaats van in te leveren op comfort, betalen om de balans te herstellen. Twintig jaar geleden waren er al bedrijven die zichzelf 'CO₂-neutraal' doopten. We ontdekten dat Nederland een grote rol speelde in het uitdragen van CO₂-compensatie op het wereld-

toneel. Al in de jaren '90 trokken Nederlanders naar ontwikkelingslanden om deals te sluiten met hun overheden en Inheemse* volken. In ruil voor land om bomen te kunnen planten, werd de plaatselijke bevolking voorgehouden zelf ook te zullen profiteren van dit systeem.

Waar staan we nu?

Nu, dertig jaar later, is het CO₂-compensatie-idee prominenter aanwezig dan ooit.

Bedrijven als Greenchoice onderscheidden zich de afgelopen jaren als energieleverancier met 'bosgecompenseerd gas', Shell wil in 2050 'net zero' zijn, en Microsoft wil mede dankzij de aanplant van bomen in 2030 zelfs *carbon negative* zijn. Dat wil zeggen dat het bedrijf op papier meer CO₂ uit de lucht haalt dan dat het uitstoot. Dat wordt nog een fikse uitdaging: er worden in rap tempo blokvormige datacentra bijgebouwd. Die slurpen – lang niet altijd duurzame – energie, waardoor er veel uitstoot vrijkomt.¹

In de zomer van 2025 kondigde Eurocommissaris voor Klimaat Wopke Hoekstra namens de Europese Unie aan dat lidstaten een deel van hun klimaatdoelen mogen halen door hun uitstoot te compenseren.² Ook de Verenigde Naties hebben meerdere programma's op poten gezet om dit systeem te helpen slagen.

In dit boek laten we zien hoe het idee van CO₂-compensatie is ontstaan en wereldwijd zo aangeslagen is. Waarom is het voor ons als samenleving toch zo aantrekkelijk? Wie profiteert er eigenlijk van? En ten koste van wat? We volgden de eerste Nederlandse pioniers op hun tocht naar CO₂-compensatie, een tocht die begon met goede bedoelingen en uitmondde in neokoloniaal gedrag, landonteigeningen en zelfs mishandeling.

* We schrijven 'Inheems' met een hoofdletter omdat dat hun collectieve identiteit benadrukt, net zoals 'Nederlander' en 'Engelsman' ook met hoofdletter worden geschreven.

Deel 1

Nederland als grondlegger van CO₂-compensatie

1 Het eerste ‘klimaatbos’ van Nederland

Om te begrijpen hoe een vervuiler als Shell ‘CO₂-neutrale’ producten kan verkopen, moeten we terug naar de jaren '80. Nederlanders zagen toen de eerste walkman in het straatbeeld verschijnen en waren geschokt door de ontvoering van Freddy Heineken.

In die jaren werden ze via hun kijkbuizen ook geconfronteerd met een van de grootste milieuproblemen van die tijd: zure regen. Beelden van kale, stervende bossen, meren vol dode vissen, en historische gebouwen die afbrokkelden drongen de huiskamers binnen. Krantenkoppen versterkten het apocalyptische denken met teksten als ‘We staan voor een ecologisch Hiroshima’.¹ Door de verbranding van kolen zou zwavel, in combinatie met stikstof uit veehouderijen en verkeer, in de vorm van ‘zure regen’ in de natuur terechtkomen.

De daaropvolgende verzuring zou de bodem zozeer beschadigen dat bomen en planten langzaam en onomkeerbaar afstierven. Duitse wetenschappers sloegen alarm vanwege het massale ‘Waldsterben’ in Europa. Er werd zelfs een Suske & Wiske-stripboek op geïnspireerd, *De ruige regen*, waarin de stripfiguren een fee ontmoeten die er alles aan probeert te doen om de natuur te redden van die ‘ruige’ (zure) regen.

Ook de Nederlandse overheid was midden jaren '80 volledig in de ban van het milieuprobleem en begon een campagne. Ze verspreidde posters – die leken op de waarschuwingen die we tegenwoordig van pakjes sigaretten kennen – met foto's van totaal uitgedunde en gehavende bomen. De dode bossen gaven een